

מגד ירחים

ט ב ת

עלון חדשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 98 ■ טבת תשס"ח

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

"סובו ציון, סבוה, כגלגל מקיף הנקודה. הקיפוח עטרוה, בתורה בתעודה. סובו, נצרו, ציונה, מכל אויב מתנקם. הקיפו נמרו המונה מכל פתי מתחכם...לכן שובו אחים, שובו ציונים יקרים, אל לאומיותנו המהורה, לציון המצוינת, עזבו שדי אחרים, חדלו מכרמי זרים, שכקנה הרצון המה למשענת, הודיעו בישראל, ביהודה השמיעו, שמתנאי לאומיותנו היותר מוכרחים, היא התשובה אל התורה..."
אורות הראי"ה, מתוך השיר "סובו ציון והקיפוח"

פנימה, וגם המהלך הזה של ההכנסה נפגש מחוגים רבים בפחד, ומחוגים אחרים ברוחב לב.

כשאנו באים לידי חשבון עתה, אחרי התקופות אשר עברו, רואים אנו שלא לחינם היה הפחד, אף על פי שלא לחינם היה גם רוחב הלב. הרווחנו מהזרמים הללו במובנים ידועים, אבל גם לא מעט הפסדנו על ידם... ועל כן אמר הנביא בצדק: 'אז תראי ונהרת, ופחד ורחב לבבך, כי יהפך עליך המון ים, חיל גויים יבואו לך' (ישעיהו ס, ה).

לאמור, כי הקשר עם אומות העולם בתחומי הרוח טומן בחובו רווח גדול שהרי "חכמה בגויים תאמין" אבל מאידך יש בו גם סכנה גדולה של השפעות זרות.

המצור על ירושלים בימי בית ראשון וגזרות היוונים "להשכיחם תורתך" בימי בית שני הם תמרורי אזהרה לדורות.

בט' בטבת מת עזרא הסופר (טור שם), עזרא שחי בתחילת ימי בית שני לחם נגד התבוללות "הבדלו מעמי הארץ ומן הנשים הנכריות" הוא קרא לעם (עזרא י, יא). מותו מסמן את הסכנה שבהשפעות הזרות.

בשירו "סובו ציון והקיפוח" קורא הרב לשמור על ציון שהיא הנקודה הפנימית המיוחדת את עם ישראל: "והנה יסוד האמונה הוא, שאי אפשר לרוח ה' הכללי להתקיים בישראל ובעמים, כי אם כשהיה נשמר בישראל על פי התנאים המיוחדים להם, שהם כל אורחות התורה ופרטיה שהם מקיימים את ישראל בארצו ובצביונו, על כן מציון תצא תורה, פרטי דת ודין השייכים לישראל, דבר זה יעמיד החזון שיצא דבר ה' על פי רוח התורה מירושלים להיות לאור לכל העולם כולו" (עין אי"ה ברכות פרק ט' אות ש"ל).

השמירה על ציון היא התיקון למצור שגרם לחורבן בית מקדשנו, אם נשמור על התורה בציון, נוכל לפתוח באזירות פתחים כדי שנוכל להכניס לתוכנו, גם מחכמתם של אומות העולם.

הרב בניהו ברונר
צפת ת"ו

בספר אבודרהם מתקופת הראשונים בספרד נכתב כי אם עשרה בטבת היה חל בשבת היו חייבים להתענות בו כפי שאנו נוהגים כאשר חל יום הכיפורים בשבת, זאת מכיון שעליו אומר הנביא יחזקאל (כד ב) "בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה". בעל "בני יששכר" מסביר שסיבת הדבר היא ש"אתחלתא דפורענותא עדיפא", האבלות היא בעיקר בתחילת הפורענות, ובעשרה בטבת החל המצור על ירושלים שבסופו של דבר הוביל לחורבנה. לדעתו, זו הסיבה שאנו מתענים בתשעה באב, למרות ששריפת המקדש היתה ברובה בעשרה באב (תענית דף כט, א).

חודש טבת מיוחס לשבט דן, אשר היו נגועים בחטא עבודה זרה כמסופר בספר שופטים (פרק יח) על פסל מיכה.

המצור סביב ירושלים היה שיאו של תהליך ארוך של התבוללות רוחנית ותרבותית שהתרחש בימי בית ראשון במיוחד בממלכת ישראל, אבל הוא לא פסח גם על ממלכת יהודה. מציאות זו לא אפיינה רק את ימי בית ראשון, שהרי בח' בטבת בימי תלמי המלך תרגמו את התורה ליוונית, (מגילה ט, א וטור אורח חיים סימן תקפ).

אירוע זה של תרגום התורה ליוונית משמש אות אזהרה מפני השפעות זרות מאומות העולם על ישראל. מרן הרב זצ"ל מזכירו בנאומו בפתיחת האוניברסיטה העברית (חזון הגאולה עמ' רסז): "נסיונות היו לנו בימים מקדם, שנעשתה פעולת הוצאה מרשותנו לרשות הרבים ביחס למושגים הכי נערצים וקדושים שלנו, זהו המאורע של העתקת התורה ליוונית, שאז נתגלו ביהדות שני מהלכים כלפי המפעל הזה, היהדות הארצי-ישראלית פחדה אז, ועולמה חשך בעדה (מסכת סופרים) והיהדות היוונית רחב לבבה מזה, וקבלה את העובדה בשמחה רבה. היתה לנו גם כן עובדה של הכנסה. זרמי התרבויות השונות, חכמת יוונית ויתר התרבויות של עמי התבל, אשר נפגשנו עמם במשך זמני תולדותינו השונים, חדרו אל קרבנו

נקודות למחשבה ודיון

- מהו היחס הנכון ללימודי חול או ללימודים אקדמיים לאור הדברים האלו?
- נסו למצות את קריאתו, של הרב בשיר, לתנועה הציונית, וכיצד יכולים אנו בתקופתנו להמשיך את מפעלו?

אישים ואירועים

בחיי מרן הראי"ה זצ"ל

הרב קורא ליסד קופה
עבור שומרי שביעית בארץ
ישראל.

קול קורא

ליסוד קופה של שומרי שביעית בארץ ישראל

אדום יקרים פוורי הגולה ככל הארצות והמדינות, אשר נתן ד' להם מרנע ופלטת במקומות מנווירם. ראשי עם ד' הרבנים הגאונים הצדיקים הקדושים, פרנסי העדות ונבאי בתי כנסיות ובתי מדרשות, עסקי הצבור וכל פועלי צדקות בקרב בני קדוש, וכן עם ד' ונתי מולו, הקשור באהבת עולם ובקדושת אמונים לארצנו הקדושה לקדושתה ולבנינה, לקטנות הריסותיה ונטיעת עם קדוש עליה, בכל לב ונפש, שלום עולמים וברכת היום לכם מהרה המוב, מרה הקדוש מירושלם!

אחים קדושים ויקרים!

רבנותנו הגדולים ואלופינו הנכבדים! הננו מתבונן בזה לקראת כבוד חורבתכם קדושתכם ומעלהכם, בקריאה של חבת בדבר שהונן נרמא כעת. היא תרעו רבותי, שהשנה הזאת שאנו עומדים בה היא שנת ערב שביעית, לנו ייחיינו המקובל לנו בארצנו הקדושה מדרות רבים, עיף הגאונים והרמב"ם ויל והמתנה הקדוש הקבוע בארץ ישראל.

תרעו לכם רבותי, שבכל שנה של שמיטה, מעת אשר התחיל היטוב המעשי ההקלאי של אחינו בני ישראל להתרחב בארצנו הקדושה מתנורת השאלה הנדולה: מה נעשת עם אחינו האבנים, אלה החפצים בכל לבם ובכל נפשם לשמור את קדושת הארץ בהלכותה, אלה שאינם הפצים ירחנם בשום הערפה ושום הפקעה ומכירה ביהוש לקדושת השמיטה החביבה, הקשורה בברית הארץ וקדושתה; ומאלה רבים הם, אשר עם כל הפנים המהיר אין ידם נקעת להוציא את רצונם הקדוש בן הכה אל הפועל, פשוט מפני שאלת התמים של שנת השמיטה עצמה, ובעוה"ר עדיין לא זכינו להתגלות הקדושה העליונה המוכתרת לנו בתחילת ברכת הארץ במלואה, שאנו מצפים בכל יום שיהיה הבוא הישועה הזאת בכל תפארתה, עם כל ישועת ד' בכל הפרטים והכללים הגדולים שלה, על עמו ועל ארצו.

אבל לעת כזאת אנו חייבים לתמוך בירי אחינו אלה, שרצונם הזק ואמיץ לשמור את קדושת הארץ ושביתה, להבין לזה עזרת מיוחדת: קופה של שומרי שביעית.

הח אברהם יצחק הכהן קוק

את צדדי החיים המהותיים המתגלים דרכם. אך כאן יש לשים לב לנקודה נוספת: כאשר אין אחרנו שומרים מכל משמר על ערכינו הישראלים היחודיים, לנו ורק לנו, ואנו מתחככים עם תרבויותיהם, דעותיהם ומנהגיהם של אומות העולם, אין הדבר פוגע רק באותה נקודת המגע באותו ענין או נושא בו השקנו עם אומות העולם, אלא הדברים מחלחלים אז כארס עד כדי ערוב דעותינו ופנימיותנו כמעט לגמרי וכל זה בצורה סמויה שפעמים איננו שמים אליה לב כלל.

ובלשונו של הרב (שמונה קבצים קובץ, ה פסקה רנח): "כשבא זרם של ציורים מעולם אחר לתוך עולם שאינו שלהם, הם פועלים בתכונתם על הסתעפותה של טבע המחשבה והרעיון העצמי וכל הדברים היוצאים מתוך עומקו של שיקול הדעת ויתר ההתגלויות של כוחות הנפש משתנים הם, ומקבלים עירוב של צורה חדשה, בלא אפשרות להכיר עד כמה מגיעה היא יד התערובת הזאת. לפי זה, הזהירות מהתערבות כוחות רוחניים מעולם זה, הרי היא זהירות מוכרחת לשמירת צביון העצמי תמיד, וחכמת יוון מוכרחת היא להיות גזורה במניין ומאוסרת לבוא בכלל ישראל, כדי להישמר מתולדותיה החרישיים הבאים בתוך העירוב של המון מחשבות ונטיות טהורות ממקור ישראלי".

על פי כל אלו, ניתן להבין את פתגם מרן הרב זצ"ל לחודש טבת המוזכר בראש דברינו. העתקת התורה ליוונית כלומר, חדירת התרבות היוונית אל הקודש פנימה, מקום שבו אין להם שום שייכות ודריסת רגל יצרה צללי חושך - החשכת אור האמת, ואותם הנזקים "יהפכו" לאור כשאנו נזהה זאת וממילא נחזור לעצמנו ולמקורותינו ללא שום השפעה זרה של אומות העולם עלינו.

לסכום:

א. עם ישראל צריך לגלות את מהותו ללא שום השפעה זרה מאומות העולם מהם יש לקבל את צדדי חיזונית החיים.

ב. הסיבה שהקב"ה פיזר את הכשרונות: המהות האלוהית לעם ישראל, וצדדי החיים הטבעיים אצל אומות העולם היא כדי שכל כח ישתלם ללא הפרעה, ועל ידי כוח המשכה שיצר רבוננו של עולם יגיע העולם להרמוניה אמיתית ושלמה בין הכוחות.

ג. יש לקבל מאומות העולם גם צדדים רוחניים אך בתנאי שאינם נוגדים את מהותינו הישראלית הייחודית.

ד. כשאנו יוצרים את ההבדל הברור בינינו לבינם, ההשפעה השלילית אינה נקודתית בלבד אלא משפיעה על כל המערך הפנימי הישראלי בגלוי ובסמוי. ובעזרת ד' נעשה ונצליח!

הרב ערן טמיר
מכון מאיר, י-ם ת"ו

דבר שומרי שביעית.
מכתב גלוי.
ב"ה כ"ו טבת תש"ה.

לכבוד רבנו הגאון וכו' מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א אב"ד יפו והמשיבות ה"ז.

אנחנו הח"ם אברי עקרונ. מהשוכרים בחריש ובקציר בשנת השמיטה, הננו פתים בזה לב' שיהי' בדברים אלה, ע"ד אשר אברי משיבתנו טועים עלינו א' כי הבה יסבלו הזק מהשבנים הערכים משיבתנו כשמיטה הזאת. הנה אדרי שקקעוהנו הנן בתוך וסביבותיהן הקרקע של הערבים זרוע, אין כל מקום פתח לפניהם לבוא לחון חלקת אדמתנו לרעות בהם, ככ"ז לטען להרניע את חוכם של אברי משיבתנו, הנני נכונים לשבול את השיך של הכפר שהיא יעמיד שיבר הובב על סוס לשמור את שדותנו הבורות בשנה זו, ע"פ בטיחות נאמנות מצד השיך. (ב) ומה שהם טוענים כי הבה יסבלו משיבתנו מהבהמות שילבו לרעות בין השדות, הנה בשנה העברה התאספנו יהר וערכנו פ"ב, שאין לשים אחד מאברי המושבה לתת לבהמותו לרעות בין התבואות. כדי למנוע חששם של אברי משיבתנו, ויכל הדבר לבא לידי הכאת השומר נפשות, הנה אין להם ולא לנו לעשות דבר כזה, השומר שיעמד השיך הוא יגיש אותם, ומה שיהי' איזה חזק נשלם אנהגו (ד) ובדבר הקשור, אם הממשלה תשלך חכם על הקרקע, הנה כל מה שיפסק רבנו הגאון שליט"א ע"פ ד"ת נשלם במלואו.

ועל כן זה הננו נרתנים שיהי' ויעבול עם במוות ע"ם שיהי' עלינו רבינו הגאב"ד שליט"א.

שלמה ווייסבערג
ישראל חיים ארקין
ישראל ארקין.

ט"ו טבת תר"ע 1910
אכרי עקרון המנסים לשמור שביעית נתקלים בקשיים. הם שוטחים בפני הרב את בעיותיהם ומקבלים עליהם מראש כל פסק דין שינתן על ידו.

פרופ' חיים אהרן (הרמן) שטרוק - אמן ומנהיג ציוני

ברלין, י' באדר תרל"ו (1876) - חיפה, ט"ז בטבת תש"ד (1944)

על פגישותיו עם מרן הראי"ה קוק זצ"ל, מוסר מפיו הרב מ"צ נריה את הדברים הבאים: "לראשונה ראיתי אותו את הרב קוק בבואו לנופש ולמנוחה על הכרמל. הוקסמתי ממאור פניו הקורנים מעיניו המבהיקות בתום, וטוהר הפנים האלה והעיניים האלה כבר לא נתנו לי מנוח. אני מוכרח להעלותם ברשמי, במכחולי. כעבור כמה חדשים עליתי ירושלימה. באתי לבית הרב והוא קיבל אותי בחיבה. כנראה שמע וידע על פעילותי כקצין מיוחד לענייני היהודים במטה צבא הכיבוש הגרמני בפולין ורוסיה בימי מלחמת העולם הראשונה.

"איש התפארת" - כך קרא עליו סבי, הרב יהושע קניאל זצ"ל, בהספדו עליו - "אילן נאה, בעל שרשים עמוקים, רב ענפים ורב פירות, אשר דליותיו ושריגיו שלוחותיו ויונקותיו התפשטו והתרחבו על שטחים עצומים מאוד". ואכן, יחיד ומיוחד היה בנוף של אישי הציבור בזמנו, הן בגרמניה, שם נולד ופעל, והן בארץ ישראל בעשרים ושתיים שנותיו האחרונות.

משפחתו השתייכה לקהילה החרדית "עדת ישראל" בברלין, ולמד לימודי קודש בבית הספר של קהילה זו. בד בבד עם השכלתו התורנית - אותה הרחיב

בהשפעת דודו, החוקר הידוע של מדעי היהדות, פרופ' אברהם ברלינר - רכש גם השכלה כללית, ובהיותו בעל כשרון אומנותי, למד והשתלם באקדמיה לאומנות בברלין. על פי עדות מאוחרת של הרב מ"ד גרוס, סיפר לו "הצייר-האמן המפורסם, הפרופ' א"ח שטרוק ז"ל, שהיה, כידוע, ירא שמים ומדקדק במצוות למופת, שבגשתו ללימוד המקצוע הזה שאל את פי גדולי הרבנים בגרמניה ובראשם ר' עזריאל הילדסהיימר ז"ל, והם התירו לו בפירוש" (בית הכנסת תש"ו).

כבר בגיל צעיר נעשה ציוני והצטרף לתנועת "המזרחי", אותה ייצג בקונגרסים הציוניים ובוועידות שונות. "באחד הקונגרסים" - כך כתב סבי (בהתייחסו לקונגרס הציוני העשירי, תרע"א) - "הועלתה על סדר היום בעיה (שאלת ה"קולטורה") שהיתה עלולה להביא פירוד בין אחים. עלה מר שטרוק על הבמה כראש הפרקציה (=סיעה) של המזרחי ודרש להוריד את הבעיה מעל הפרק כדי לא לפורר את העם, כי אם יחד נלחום ויחד ננצח. כי הוא ידע שאין תקומה לחלק מן היהדות אם אינו קשור לכל חלקי העם". עם זאת, נלחם כל ימיו כנגד כל סטייה מן המסורת היהודית המקובלת מדורי דורות.

במלחמת העולם הראשונה שירת בצבא הגרמני כקצין מטה לענייני יהודים בארצות הכבושות. במסגרת זו היה לו מגע עם הקהילות היהודיות שבארצות הבלטיות, ונטל חלק בפעולות סיוע שונות. לאחר המלחמה שימש כחבר הוועדה המייעצת למשלחת הגרמנית לוועידת השלום בוורסאי.

במלחמת העולם הראשונה שירת בצבא הגרמני כקצין מטה לענייני יהודים בארצות הכבושות. במסגרת זו היה לו מגע עם הקהילות היהודיות שבארצות הבלטיות, ונטל חלק בפעולות סיוע שונות. לאחר המלחמה שימש כחבר הוועדה המייעצת למשלחת הגרמנית לוועידת השלום בוורסאי.

קשריו עם ארץ ישראל החלו בשנת תרס"ג (1903), עת ביקר בארץ לראשונה וסייר בה לארכה ולרחבה. בשנית ביקר בארץ בשנת תרפ"א, ושנה לאחר מכן עלה לארץ והתיישב בחיפה. הוא בנה ביתו בשכונת "הדר הכרמל" - השכונה היהודית שהחלה אז להיבנות, והיה דמות מרכזית בחיים הציבוריים ובחיי התרבות של העיר. שימש כנשיא כבוד של "הפועל המזרחי", וסייע רבות בגאולת קרקע ובהקמת מבני ציבור לחינוך הדתי ולתנועת "בני עקיבא" בעיר. שימש פטרוני לתנועת "בני עקיבא", והיה ממייסדי כפר הנוער הדתי. ביתו היה בית ועד לחכמים, וכפי עדותו של סבי (שהתגורר בשכונתו), "כל קשי ומריר יום בא אל ביתו לעצה והדרכה, עזרה והצלחה, בשביל זה כתב, בשביל זה טען, ויש לפעמים שהיה צריך לכתת רגליו ללכת לאיש פלוני או אלמוני בהנהלת הישוב בעיר או במדינה, ודבריו עשו פרי" (ותיאור מקיף של פעלו, בתחום הציבורי והאמנותי, מצוי בביוגרפיה שפירסם ישעיהו וולפסברג (אביעד) כשנתיים לאחר פטירתו (דמויות ז', תש"ו), הוצאת מוסד הרב קוק).

עוד מוסר הרב נריה בשמו של הרמן שטרוק: "הכרתי רבנים ואדמו"רים וגם ציירתי אותם, אולם לא מצאתי שם אף אחד אשר ידמה להרב קוק זצ"ל - פנים מלאי חיים אציליים, פנים עם זיו תפארת, פנים של הדרת קודש, כאלה היו רק פניו של הרב קוק, וצר מאוד שהאור הקורן הזה נגנז ואיננו. זכות היתה לי שציירתי אותו ושרישומי שומרים לכל הפחות את המעט שקלטתי ממאור פניו, להנחילו לדורות הבאים".

במסגרת פעילותו הציבורית בא"י - וגם קודם לכן, בגרמניה, שם שימש כיו"ר "המזרחי" - פעל הרמן שטרוק רבות לביצור חומות היהדות ולמניעת חילולי שבת. לרגל הקונגרס הציוני הי"ג (קרלסבד, תרפ"ג), שיגר לו הרב קוק העתק מכתב ששלח לקונגרס "בדבר החזוק של גדירת הפרצות העקרות בחיי היהדות ביחוד בקבוצות ובמוסדות שעל אדמות הקק"ל ועל דגל הציוניות, פה באה"ק". הרב קוק כותב לו, כי "מובטחני בו, שיוסיף אומץ לזה כהנה וכהנה, וכשם שעמד בפרץ בעז השפעתו בקונגרס העשירי בשעתו כה יוסיף ויגביר חיל גם וביותר עתה, לפי ערך גדל השעה וההכרח לתקן את ההריסות עכשיו, וכיד יראת ה' הטובה עליו, למען תקות ועבודת תחית אומנתו האמתית והשלמה בע"ה" (ראו עמ' 2).

פרופ אליאב שוחטמן, י-ם ת"ו
מכללת "שערי משפט", הוד השרון

עלון חדשי בהוצאת "בית הרב"

רח' הרב קוק 9, ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל' 02-6242908 פקס' 02-6232560

www.moreshet.co.il/beit-harav • betharav@zahav.net.il

עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: אופירה קוקובר

מגד ירחים

